

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи
Андрій КИРИЧЕНКО
«30» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія України доби Середньовіччя

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітня програма	Історія та археологія
Факультет	Економічний

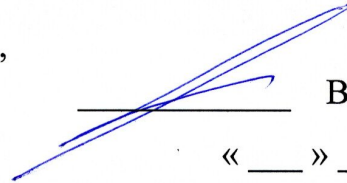
Робоча програма навчальної дисципліни «Історія України доби Середньовіччя» для здобувачів першого освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 032 «Історія та археологія».

Укладач: Олександр Бондаренко, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри історії, археології,
інформаційної та архівної справи

Василь ОРЛИК

« ___ » _____ 2024 р.

Декан економічного факультету

Наталія ШАЛІМОВА

« ___ » _____ 2024 р.

Бондаренко О. В.
ЦНТУ, 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів ЄКТС – 7	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки	Професійної підготовки	
Загальна кількість годин – 210	Спеціальність: 032 Історія та археологія	Рік підготовки: 2-й	
	Освітня програма: Історія та археологія	Семестр: 3-й, 4-й	
Тижневих годин навчання: 3 семестр аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2,6 4 семестр аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Освітній рівень: Перший (бакалаврський)	Лекції	
		16 год.	16 год.
		Практичні, семінарські	
		32 год.	32 год.
		Самостійна робота	
		42 год.	72 год.
Вид контролю:			
		Іспит	

Мова навчання: **Українська**

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни – формування стійкої системи знань про зародження та закономірності розвитку людського суспільства на території українських етнічних земель упродовж V – XV ст., набуття здобувачами практичних навичок системного розгляду історичних перетворень, політичних, соціально-економічних, культурних та релігійних процесів, що відбувались за часів середньовічної доби, їхню об’єктивну обумовленість, взаємозв’язки та взаємозалежності; вироблення умінь добирати та орієнтуватися в історичній інформації та застосовувати знання з даного предмету.

Завдання:

- ~ ознайомити здобувачів із політичною, соціально-економічною, культурною, релігійною історією України від V до XV ст.;
- ~ сформуванню розуміння цивілізаційної значущості давнього і середньовічного періодів в історії України;
- ~ сформуванню у здобувачів здатність здійснювати історичний аналіз, реконструкцію історичних подій, явищ, процесів, історичне прогнозування та інтерпретацію історичних фактів;
- ~ сприяти формуванню науково-теоретичного мислення здобувачів;
- ~ вироблення навичок добирати та орієнтуватися в історичній інформації;
- ~ сприяти формуванню у майбутніх фахівців почуття патріотизму, національної гідності, об’єктивності в оцінці подій і фактів історії України.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв’язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати

наукових досліджень.

СК. 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 02. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 05. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 06. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 07. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

Програма навчальної дисципліни

III семестр

Змістовий модуль I. Історичні передумови утворення Київсько-Руської держави

Тема 1. Вступ до курсу «Історія України доби Середньовіччя». Об'єкт, предмет та періодизація. Історія України доби Середньовіччя як складова української історії

Тема 2. Генеза державності у східних слов'ян. Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст. Анти і склавини: розселення, особливості племінної організації, матеріальна і духовна культура. Племінний союз антів (IV – VII ст. н. е.) та імперія гунів. Велике переселення народів і слов'яни

Тема 3. Історичні передумови утворення Київсько-Руської держави. Східні слов'яни у VIII – IX ст. Полянське племінне князіння та його провідна роль у державотворенні східних слов'ян. Київ – центр політичної, економічної та етнокультурної консолідації східнослов'янських племінних союзів

Тема 4. Виникнення Київської держави – Русі. Проблема походження та співправління Аскольда та Діра. Візантійський напрям зовнішньої політики. Теорії походження Русі: болгарська, хозарська, кельтська та їхня оцінка в історіографії. Норманська та антинорманська теорії походження державності у східних слов'ян. Походження і значення терміна «Русь».

Змістовий модуль 2 Політична історія та соціально-економічний

розвиток Русі (IX – початок XIII ст.).

Тема 5. Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX – ост. третина X ст.). Початок володарювання династії Рюриковичів: дискусійність проблеми. Основні етапи територіальних змін східнослов'янської поліетнічної держави «Руська земля» у IX – X ст. Формування її політичної структури. Русь за перших Рюриковичів: основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики

Тема 6. Піднесення та розквіт Русі (кінець X – середина XI ст.). Реформаторська діяльність Володимира Великого: адміністративна, військова, правова реформи. Утвердження християнства на Русі та історичне значення його прийняття. Зовнішня політика Володимира Великого. Розбудова держави, посилення внутрішніх зв'язків та єдності земель за княжіння Ярослава Мудрого. «Руська правда» як історичне джерело та пам'ятка. Європейський вектор зовнішньої політики. Розвиток освіти і культури.

Тема 7. Русь у другій половині XI – першій третині XII ст. Політичне життя у Київській державі у 60–70-х рр. XI ст. Відновлення єдності давньоруських земель та піднесення міжнародного авторитету Київської держави. Боротьба з половцями. Оцінка діяльності Володимира Мономаха в історіографії. Збереження політичної єдності руських земель у період князювання Мстислава та основні аспекти його політики

Тема 8. Русь у період роздробленості. Причини роздроблення Київської держави: політичні, економічні, етнічні. Роздробленість як історичне явище і закономірний етап розвитку феодальної держави. Перетворення давньоруської монархії на федерацію князівств. Місце Києва й Київської землі в системі розрізнених князівств у XII–XIII ст.

IV семестр

Змістовий модуль 3. Галицько-Волинська держава.

Тема 9. Утворення Галицько-Волинської держави. Передумови утворення Галицько-Волинської держави. Державотворча діяльність Романа Мстиславича. Сучасні інтерпретації термінів: «Галицько-Волинське князівство», «Галицько-Волинська держава», «Галицько-Волинська Русь», «Руське королівство»

Тема 10. Державницька діяльність Данила Романовича. Його внутрішня та зовнішня політика. Боротьба з боярською опозицією. Розширення меж князівства. Боротьба Галицько-Волинської держави з іноземними навалами та внутрішньою опозицією. Руське королівство Данила Романовича. Взаємини із Золотою Ордою та Римською курією, коронація Данила Романовича.

Тема 11. «Данилова спадщина»: розподіл і збереження. Занепад Галицько-Волинської держави. Поділ земель Галичини й Волині після смерті Данила Романовича. Королівство руське на початку XIV ст. Занепад Галицько-Волинської держави (1325–1349 рр.)

Тема 12. Державно-політичні й суспільні відносини та соціально-економічний розвиток у Києво-Руській та в Галицько-Волинській державах. Політичний устрій Русі і Галицько-Волинської держави: порівняльна характеристика. Станово-класова структура. Роль боярства в суспільно-політичному житті обох держав. Церква в політичній системі Русі та Галицько-Волинської держави. Внутрішня та зовнішня торгівля. Міста. Розвиток ремесел.

Змістовий модуль 4 Політичний та соціально-економічний розвиток українських земель у складі іноземних державних утворень (друга половина XIV - XV ст.)

Тема 13. Утворення поліетнічної литовсько-українсько-білоруської держави. Великий князь литовський, його статус та владні повноваження. Місцеві органи управління, їх склад та компетенція. Особливості статусу українських земель у складі Великого князівства

Тема 14. Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст. та його особливості. Зміни в соціально-економічному житті. Від стагнації до відродження економічного життя. Розвиток торгівлі, ремесел, промислів

Тема 15. Інкorporація українських земель до складу іноземних державних утворень. Кримське ханство. Захоплення Галичини і Західної Волині Польським королівством. Включення Буковини до складу Молдавського князівства. Закарпаття під владою Угорщини. Кримське ханство: особливості соціально-економічного та політичного розвитку

Тема 16. Підсумкове заняття з історії України доби Середньовіччя. Значення періоду для формування української національної ідентичності. Вплив середньовічних подій на сучасну Україну.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	усього	у тому числі			с.р.
л		п	інд		
III семестр					
Змістовий модуль I. Історичні передумови утворення Києво-Руської держави					
Тема 1. Вступ до курсу «Історія України доби Середньовіччя».	11	2	4		5
Тема 2 Генеза державності у східних слов'ян. Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст.	11	2	4		5
Тема 3. Історичні передумови утворення Києво-Руської держави	11	2	4		5
Тема 4. Виникнення Київської держави – Русі.	12	2	4		6
Разом за змістовим модулем 1	45	8	16		21
Змістовий модуль 2 Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (IX – початок XIII ст.).					
Тема 5. Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX – ост. третина X ст.).	11	2	4		5
Тема 6. Піднесення та розквіт Русі (кінець X – середина XI ст.).	11	2	4		5
Тема 7. Русь у другій половині XI – першій третині XII ст.	11	2	4		5
Тема 8. Русь у період роздробленості.	12	2	4		6
Разом за змістовим модулем 2	45	8	16		21
Усього годин за III семестр	90	16	32		42
IV семестр.					
Змістовий модуль 3. Галицько-Волинська держава.					
Тема 9. Утворення Галицько-Волинської держави.	15	2	4		9
Тема 10. Державницька діяльність	15	2	4		9

Данила Романовича.					
Тема 11. «Данилова спадщина»: розподіл і збереження. Занепад Галицько-Волинської держави.	15	2	4		9
Тема 12. Державно-політичні й суспільні відносини та соціально-економічний розвиток у Києво-Руській та в Галицько-Волинській державах	15	2	4		9
Разом за змістовим модулем 3	60	8	16		36
Змістовий модуль 4 Політичний та соціально-економічний розвиток українських земель у складі іноземних державних утворень (друга половина XIV - XV ст.)					
Тема 13. Утворення поліетнічної литовсько-українсько-білоруської держави.	15	2	4		9
Тема 14. Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст. та його особливості	15	2	4		9
Тема 15. Інкорпорація українських земель до складу іноземних державних утворень. Кримське ханство.	15	2	4		9
Тема 16. Підсумкове заняття з історії України доби Середньовіччя.	15	2	4		9
Разом за змістовим модулем 2	60	8	16		36
Усього годин за IV семестр	120	16	32		72
Усього годин	210	32	64		114

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Змістовий модуль 1. Історичні передумови утворення Києво-Руської держави	
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історія України доби Середньовіччя».	4
2	Тема 2 Генеза державності у східних слов'ян. Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст.	4
3	Тема 3. Історичні передумови утворення Києво-Руської держави	4
4	Тема 4. Виникнення Київської держави – Русі.	4
	Змістовий модуль 2 Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (IX – початок XIII ст.).	
5	Тема 5. Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX – ост. третина X ст.).	4
6	Тема 6. Піднесення та розквіт Русі (кінець X – середина XI ст.).	4
7	Тема 7. Русь у другій половині XI – першій третині XII ст.	4
8	Тема 8. Русь у період роздробленості.	4
	Всього	32
	IV семестр	
	Змістовий модуль 3. Галицько-Волинська держава.	
9	Тема 9. Утворення Галицько-Волинської держави.	4
10	Тема 10. Державницька діяльність Данила Романовича.	4
11	Тема 11. «Данилова спадщина»: розподіл і збереження. Занепад Галицько-Волинської держави.	4
12	Тема 12. Державно-політичні й суспільні відносини та соціально-економічний розвиток у Києво-Руській та в Галицько-Волинській державах	4
	Змістовий модуль 4 Політичний та соціально-економічний розвиток українських земель у складі іноземних державних утворень (друга половина XIV - XV ст.)	
13	Тема 13. Утворення поліетнічної литовсько-українсько-білоруської держави.	4
14	Тема 14. Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст. та його особливості	4
15	Тема 15. Інкорпорація українських земель до складу іноземних державних утворень. Кримське ханство.	4
16	Тема 16. Підсумкове заняття з історії України доби Середньовіччя.	4
	Разом	32
	Всього:	64

6. Самостійна робота

Для опанування матеріалу дисципліни «Історія України доби Середньовіччя», окрім лекційних, практичних занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти самостійній роботі.

Основні види самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Вивчення додаткової літератури.
2. Робота з довідковими матеріалами.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Підготовка до проміжного й підсумкового контролю.
5. Опрацювання окремих розділів програми, які не розглядаються під час аудиторних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історія України доби Середньовіччя».	5
2	Тема 2 Генеза державності у східних слов'ян. Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст.	5
3	Тема 3. Історичні передумови утворення Києво-Руської держави	5
4	Тема 4. Виникнення Київської держави – Русі.	6
5	Тема 5. Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX – ост. третина X ст.).	5
6	Тема 6. Піднесення та розквіт Русі (кінець X – середина XI ст.).	5
7	Тема 7. Русь у другій половині XI – першій третині XII ст.	5
8	Тема 8. Русь у період роздробленості.	6
	Разом	42
9	Тема 9. Утворення Галицько-Волинської держави.	9
10	Тема 10. Державницька діяльність Данила Романовича.	9
11	Тема 11. «Данилова спадщина»: розподіл і збереження. Занепад Галицько-Волинської держави.	9
12	Тема 12. Державно-політичні й суспільні відносини та соціально-економічний розвиток у Києво-Руській та в Галицько-Волинській державах	9
13	Тема 13. Утворення поліетнічної литовсько-українсько-білоруської держави.	9
14	Тема 14. Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст. та його особливості	9
15	Тема 15. Інкорпорація українських земель до складу іноземних державних утворень. Кримське ханство.	9
16	Тема 16. Підсумкове заняття з історії України доби Середньовіччя.	9
	Разом	72
	Всього	114

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота здобувачів вищої освіти є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчих можливостей здобувачів вищої освіти через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. Індивідуальні завдання виконуються здобувачем вищої освіти самостійно і не входять у його тижневе аудиторне навантаження. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких складається на кафедрі і затверджується завідувачем кафедри. До індивідуальних завдань можна віднести такі види

навчальної діяльності: написання рефератів, есе, виконання проблемно-пошукових завдань, підготовка до виступів на конференціях, участь в олімпіадах тощо.

8. Методи навчання

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. 1. Словесні методи навчання: бесіда, пояснення, розповідь, ознайомча лекція, лекція з елементами дискусії.

1. 2. Робота з підручником, навчальним посібником тощо.

1.3. Наочні методи навчання: метод ілюстрування, метод демонстрування, спостереження.

1.4. Практичні методи навчання: практичні заняття у вигляді презентацій ідей, рольові ігри, робота в Інтернет мережі; складання схем-опор, тез, порівняльних таблиць, написання есе.

1.5. Інтерактивні методи навчання: дискусії, мозковий штурм, кейс-метод.

2. Інноваційні методи навчання:

- Заняття на основі інформаційно-комунікаційних технологій (включає роботу з додатками, віртуальними словниками, інтерактивними картами та іншими ресурсами). Застосовуються такі інформаційно-комунікаційні технології та діджитал-інструменти: Ноутбук HP ProBook4540s (2015 р.) – 1 од. Мультимедійне обладнання: проектор (2014 р.) та екран Elite Screens T99NWS1– 1 од. Програмне забезпечення: MS Windows 7, OpenOffice версії 4.1.7 (ліцензія LGPL), методи дистанційного навчання за допомогою платформ: Moodle, Zoom.

9. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, рубіжний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: 3 семестр – залік, 4 семестр – екзамен.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі екзамену – складає 30 балів.

Семестровий залік проводиться на останньому занятті, до початку заліково-екзаменаційної сесії. Оцінка здобувачам вищої освіти вище 60 балів може виставлятися без виконання ними підсумкової залікової роботи. В такому разі виставлення оцінки підсумкового семестрового контролю не передбачає обов'язкової присутності здобувача вищої освіти на заліку. У разі, якщо сума рейтингових балів менша ніж 60, але виконані умови допуску до семестрового контролю, здобувач вищої освіти виконує на останньому за розкладом занятті залікову контрольну роботу. За бажанням, здобувач вищої освіти має право на виконання залікової контрольної роботи з метою підвищення кількості балів, які були набрані ним протягом семестру. Оцінку підсумкового семестрового контролю у формі екзамену становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового екзамену. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового екзамену робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на екзамені, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»).

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і буде відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (екзамен, залік, проект, робота, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90–100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82–89
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74–81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64–73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60–63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	Незараховано	35–59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1–34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені **Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ** <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf> (С. 28–35).

10. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

під час вивчення дисципліни «Історія України доби середньовіччя» III семестр

Поточний та підсумковий контроль											
I модуль					II модуль					Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	ЗК	T5	T6	T7	T8	ЗК2	100	100
8	9	9	9	15	8	9	9	9	15		

Примітка: T1, T2, ..., T8 – тема програми; ЗК1, ЗК2 – підсумковий змістовий контроль.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти під час вивчення дисципліни «Історія України доби середньовіччя» IV семестр

Поточний та підсумковий контроль											
III модуль					IV модуль					Екзамен	Сума
T9	T10	T11	T12	ЗК	T13	T14	T15	T16	ЗК2	40	100
5	5	5	5	10	5	5	5	5	10		

Примітка: T1, T2, ..., T8 – тема програми; ЗК1, ЗК2 – підсумковий змістовий контроль.

11. Методичне забезпечення: Історія України доби Середньовіччя. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Укладач: Бондаренко О.В. Кропивницький: ЦНТУ, 2024. 40 с.

12. Рекомендовані джерела інформації:

Основна література

- Александрович В. С., Войтович Л. В. Король Данило Романович. Славетні постаті Середньовіччя. Вип. 3. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2013. 240 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Voitovych_Leontii/Korol_Danylo_Romanovych/
- Баран В., Баран Я. Історичні витоки українського народу. Київ: Генеза, 2005. 208 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Baran_Volodymyr/Istorychni_vytoky_ukrainskoho_narodu/
- Брайчевський М. Ю. Літопис Аскольда. Київ : Український центр духовної культури, 2001. 130 с.
- Відейко М. Ю. Україна: від Антів до Русі. Київ: Кріон, 2009. 240 с.
- Войтович Л. Середні віки в Україні: хронологія, проблеми періодизації. *Український історичний журнал*. 2003. № 4. С. 134–139.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Seredni_viky_v_Ukraini_khronolohiia_problemy_periodyzatsii.pdf
- Войтович Л. В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
- Галицько-Волинський літопис: Дослідження. Текст. Коментар / За ред. Котляра М. Ф. Київ, 2002. 400 с.
https://ia801005.us.archive.org/2/items/gal_vol/gal_vol.pdf
- Головко О. Держава Романовичів та Золота Орда (40 – 50-ті рр. XIII ст.). *Український історичний журнал*. 2004. № 6. С. 3–16. <http://history.org.ua/JournALL/journal/2004/6/1.pdf>
- Гордієнко Д. С. «Середньовічна Україна»: тексти, контексти, межі. *IX Міжнародний конгрес українців. Історія*. Збірник наукових статей (До 100 річчя Національної академії наук України); НАН України; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. К., 2018. С. 132–144.
- Грушевський М. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. Київ: Наук. думка, 1991. 560 с.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Ocherk_ystoryy_Kyevskoi_zemly_ot_smerty_Yaroslava_do_kontsa_XIV_st_ros.pdf
- Залізняка Л. Л. Українці: витоки та історичні долі. Київ: Темпора, 2011. 424 с.
- Ісаєвич Я. Д. Галицько-Волинська держава: короткий нарис історії галицько-волинських

- земель в кінці XI–XIV ст. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 39 с.
13. Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство: 2-ге вид. зі змінами і доповненнями. Київ: Наукова думка, 1984. 176 с.
  14. Лебедєва Ю. О. Термін «Русь» та його тлумачення вченими державницької школи української історіографії. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 4. С. 90–97.
  15. Моця О. П. «Руська» термінологія в Київському та Галицько-Волинському літописних зводах. *Археологія*. 2009. № 1. С. 7–16.
  16. Моця О. П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси слов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 4–19.
  17. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2015. 456 с. https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf
  18. Прицак О. Походження Русі. Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія. Т. II. Київ: Обереги, 2003. 1306 с.
  19. Ричка В. М. «Київ – Другий Єрусалим»: з історії політичної думки та ідеології середньовічної Русі. Київ: Ін-т історії України, 2005. 243 с.

Додаткова література

1. Бондаренко О. Цифровізація джерел середньовічної історії України: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Історичні науки*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2024. Вип. 67. С. 44–53. DOI 10.31909/26168774.2024-(67)-3 <https://drive.google.com/file/d/1YQXD9DqRxVEPByrt4dOlg6yozFIIgUtA/view>
2. Бондаренко О., Тупчієнко М. Самоврядування українських міст пізнього середньовіччя на принципах магдебурзького права в сучасній вітчизняній історіографії. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Історичні науки*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2024. Вип. 65. С. 59–68. <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/index>
3. Бондаренко О.В., Тупчієнко М.П. Близькосхідні та грецькі міфологічні витоки розуміння образу давньоруського Сварога. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2024. Т. 44. С. 89–97. DOI 10.32626/2309-2254.2024-44.89-97
4. Головка О. Б. Русь у міжнародному житті Європи IX – X ст. Київ : Ін-т історії України НАН України, 1994. 29 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Holovko_Oleksandr/Rus_u_mizhnarodnomu_zhytti_Yevropy_IX-X_st.pdf
5. Іщенко О. С. Володимир Мономах в українській історичній пам'яті. *Український історичний журнал*. 2015. № 1. С. 11.
6. Книш Я. Фрагменти невідомого списку Іпатіївського літопису/ Галичина та Волинь у добу Середньовіччя. Львів, 2001. С.86–105.
7. Котляр М. Ф. Духовний світ літописання / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2011. 338 с. https://shron3.chtyvo.org.ua/Kotliar_Mykola/Dukhovnyi_svit_litopysannia.pdf
8. Котляр М. Ф. Історія давньоруської державності. Київ: Київський славистичний ун-т, 2002. 234 с.
9. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Київ, 1994. Т. 1. 554 с.

10. Потульніцький В. Схеми періодизації історії України в українській історіографії 19–20 ст.: проблеми теорії та методології. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. К., 2000. Т. 5. Ч. 2. С. 434–461.
11. Ричка В. М. Лицар Духу: Володимир Великий в історії та пам'яті. Київ: Інститут історії України, 2015. 132 с.
12. Ричка В. М. Церква Київської Русі: Соціальний та етнокультурний аспект. Київ : Інститут історії України НАН України, 1997. 206 с.
13. Україна й українство в етнокультурних процесах: концептуальні узагальнення: колективна монографія. Київ, 2018. 304 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Ukraina_i_ukrainstvo_v_etnokulturnykh_protseсах_ukrainstvo_v_etnokulturnykh_protseсах_kontseptualni_uzahalnennia.pdf
14. Яценко Б. «Слово о полку Ігоревім» як історичне джерело. Київ : Просвіта, 2006. 509 с.
<http://litopys.org.ua/slovoyan/yatzenko1.htm>

Інформаційні ресурси

<http://irbis-nbuv.gov.ua/> – Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА».

<http://izbornyk.org.ua/> – Історичні мапи.

<http://chtyvo.org.ua/> – Читиво. Електронна бібліотека.

<http://exlibris.org.ua/> – Українська електронна бібліотека.

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка.

<http://litopys.kiev.ua/> – Літописи, історія, культура.

<http://www.cossackdom.com/> – Козацтво XV – XXI ст.

<http://izbornyk.org.ua/> – Ізборник: Історія України IX – VIII ст. Першоджерела та інтерпретації.

<http://www.history.org.ua/> – Інститут історії України НАН України.

<http://www.info-library.com.ua/> – Електронна бібліотека підручників.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол №1 від 29 серпня 2024 року.